

Kirsi-Maria Malmund STM/Sirkka Sivula, THL

SOSIAALIHUOLTOLAIN MUUTETTAVAKSI ESITETYT SÄÄNNÖKSET PERUSTELUINEEN

Laki sosiaalihuoltolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sosiaalihuoltolain (1301/2014) 36, 39 ja 45 §, sellaisena kuin niistä on 36 § osaksi laissa 292/2016, seuraavasti:

36 §

Palvelutarpeen arviointi

Kun kunnallisen sosiaalihuollon palveluksessa oleva on tehtävässään saanut tietää sosiaalihuollon tarpeessa olevasta henkilöstä, hänen on huolehdittava, että henkilön kiireellisen avun tarve arvioidaan välittömästi. Lisäksi henkilöllä on oikeus saada palvelutarpeen arviointi, jollei arvioinnin tekeminen ole ilmeisen tarpeetonta.

Palvelutarpeen arviointi on aloitettava viipymättä ja saatettava loppuun ilman aiheetonta viivytystä. Arvioinnin tekeminen on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä siitä, kun asiakas, asiakkaan omainen tai läheinen tai hänen laillinen edustajansa on ottanut yhteyttä sosiaalipalveluista vastaavaan kunnalliseen viranomaiseen palvelujen saamiseksi, jos:

- 1) henkilö on yli 75-vuotias;
- 2) henkilö saa vammaisetuksista annetun lain (570/2007) 9 §:n 3 momentin 3 kohdassa tarkoitettua ylintä hoitotukea;
- 3) henkilö on vammaispalvelulaissa (/) tarkoitettu vammainen henkilö.

Erityistä tukea tarvitsevan lapsen palvelutarpeen arviointi on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä asian vireille tulosta ja arvioinnin on valmistuttava viimeistään kolmen kuukauden kuluessa vireille tulosta.

Arviointi tehdään asiakkaan elämäntilanteen edellyttämässä laajuudessa yhteistyössä asiakkaan ja tarvittaessa hänen omaisensa ja läheisensä sekä muiden toimijoiden kanssa. Arviointia tehtäessä asiakkaalle on selvitettävä hänen yleis- ja erityislainsäädäntöön perustuvat oikeutensa ja velvollisuutensa sekä erilaiset palvelujen toteuttamisvaihtoehdot ja niiden vaikutukset samoin kuin muut seikat, joilla on merkitystä hänen asiassaan. Selvitys on annettava asiakkaan käyttämää kieltä ja kommunikaatiokeinoja hyödyntäen siten, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön ja merkityksen. Kun arvioidaan henkilön toimintakykyä ja siitä aiheutuvaa palvelutarvetta erilaisissa toimintaympäristöissä, on otettava huomioon henkilön elämäntilanne kokonaisuudessaan.

Arviointia tehtäessä on kunnioitettava asiakkaan itsemääräämisoikeutta ja otettava huomioon hänen toiveensa, mielipiteensä ja yksilölliset tarpeensa sekä kielensä ja kommunikaatiokeinonsa sekä kulttuuritaustansa. Mikäli viranomaisella ei ole asiakkaan käyttämää kieltä tai kommunikointikeinoja, tulee hänen huolehtia tulkin hankkimisesta tai varmistaa muulla tavoin asiakkaan tahdon ja mielipiteen ilmaisu. Viittomakieltä käyttävien osalta tulee noudattaa viittomakielilain (359/2015) 3 §:n edistämismääräyksiä. Erityistä huomiota on kiinnitettävä lasten ja nuorten sekä vammaisten ja erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen ja annettava heille tarvittaessa tukea kommunikaatioon ja päätöksentekoon. Ikääntyneen väestön palvelutarpeen selvitystä tehtäessä on lisäksi noudatettava vanhuspalvelulakia. Vammaisen henkilön palvelutarvetta arvioitaessa on lisäksi noudatettava vammaispalvelulakia (/). Vammaisen henkilön osallisuus tulee varmistaa vammaispalvelulain 3 §:n mukaisesti. Lastensuojelutarpeen selvittämisestä palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä säädetään lastensuojelulaissa. Palvelutarpeen arvioinnista vastaa palvelutarpeen arvioimisen kannalta tarkoituksenmukainen sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain (817/2015) 3 §:ssä tarkoitettu sosiaalihuollon ammattihenkilö, jollei muualla laissa toisin säädetä. Erityistä tukea tarvitsevien lasten ja

muiden erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden palvelutarpeen arvioinnin tekemisestä vastaa virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä.

39 §

Asiakassuunnitelma

Palvelutarpeen arviointia on täydennettävä asiakkaalle laadittavalla asiakassuunnitelmalla tai muulla vastaavalla suunnitelmalla, jollei suunnitelman laatiminen ole ilmeisen tarpeetonta. Suunnitelma on laadittava, jollei siihen ole ilmeistä estettä, yhdessä asiakkaan **ja tarvittaessa hänen omaisensa, läheisensä tai muun edustajan kanssa.**

Asiakassuunnitelma sisältää asiakkaan palvelutarpeen edellyttämässä laajuudessa:

- 1) asiakkaan, työntekijän ja tarvittaessa asiakkaan läheisen arvion asiakkaan vahvuuksista ja voimavaroista
- 2) asiakkaan ja työntekijän sekä tarvittaessa asiakkaan läheisen yhdessä asettamat tavoitteet, joihin sosiaalihuollon avulla pyritään
- 3) asiakkaan arvion ja ammatillisen arvion sekä tarvittaessa asiakkaan läheisen arvion tuen tarpeesta.
- 4) selvityksen henkilön elämäntilanteen ja toimintaympäristön vaikutuksesta asiakkaan toimintakykyyn
- 5) asiakkaan ja ammatillisen arvion tarvittavista palveluista ja toimenpiteistä. Tarvittaessa asiakkaan läheisen ~~tai~~ asiakkaan kutsuman (tuki)henkilön arvion tarvittavista palveluista ja toimenpiteistä.
- 6) omatyöntekijän tai muun asiakkaan palveluista vastaavan työntekijän arvio asiakkaan kannalta välttämättömistä sosiaalipalveluista sekä niiden alkamisajankohdasta ja kestosta;
- 7) asiakkaan ja tarvittaessa asiakkaan läheisen ehdotuksen palveluiden järjestämistavasta, jolla voidaan parhaiten vastata hänen tarpeisiinsa.
- 8) arvion asiakkuuden kestosta;
- 9) tiedot siitä kuinka usein asiakas ja omatyöntekijä tai muu asiakkaan palveluista vastaava työntekijä tapaavat;
- 10) tiedot eri alojen yhteistyötahoista, jotka osallistuvat asiakkaan tarpeisiin vastaamiseen ja vastuiden jakautuminen niiden kesken;
- 11) suunnitelman toteutumisen seuranta, tavoitteiden saavuttamista ja tarpeiden uudelleen arviointia koskevat tiedot.

Asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa. Suunnitelman sisältö on sovitettava yhteen henkilön tarvitsemien muiden hallinnonalojen palvelujen ja tukitoimien kanssa. Velvollisuudesta suunnitelman laatimiseen sekä suunnitelman sisällöstä ja asiaan osallisista on lisäksi voimassa, mitä niistä erikseen säädetään. Sen estämättä, mitä muualla laissa säädetään, asiakkaan suostumuksella voidaan laatia sosiaalihuollon ja muiden hallinnonalojen palveluja ja tukitoimia koskeva yhteinen suunnitelma, jossa on suunnitelman laatimiseen ja käyttöön nähden tarpeellisia tietoja.

Jos asiakkaan tukena toimii omaisia tai muita läheisiä henkilöitä, heidän tukemiseensa liittyvä suunnitelma laaditaan tarvittaessa erikseen.

45 §

Sosiaalihuoltoa koskeva päätöksenteko ja toimeenpanto

Asiakkaalla on oikeus saada kirjallinen päätös sosiaalipalvelujen järjestämisestä. Kiireellisiä toimenpiteitä koskeva asia on käsiteltävä ja päätös tehtävä käytettävissä olevien tietojen perusteella viipymättä siten, ettei asiakkaan oikeus välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu. Muissa kuin kiireellisissä asioissa päätös on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun asia on tullut vireille.

Päätös on toimeenpantava kiireellisissä tapauksissa viipymättä ja muissa kuin kiireellisissä tapauksissa ilman aiheetonta viivytystä. Päätös on kuitenkin toimeenpantava viimeistään 3 kuukaudessa asian vireille tulosta. Aika voi olla tätä pidempi, jos asian selvittäminen erityisestä syystä vaatii pidempää käsittelyaikaa tai toimeenpanon Asian käsittelemisestä ja päätöksenteosta säädetään lisäksi hallintolaissa.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

Laki sosiaalihuoltolain muuttamisesta

36 §. *Palvelutarpeen arviointi.* Pykälään ehdotetaan lisättäväksi eräitä ehdotetun vammaispalvelulain säätämisen johdosta tarvittavia vammaisia henkilöitä koskevia tarkennuksia sekä kaikkia asiakkaita koskeva palvelutarpeen arvioinnin sisältöä määrittävä täsmennys.

Pykälän 2 momenttiin lisättäisiin uusi 3 kohta, jossa säädettäisiin, että aikaisemmin säännöksessä määriteltyjen ryhmien lisäksi ehdotetussa, vammaisuuden perusteella järjestettävistä erityispalveluista annetussa laissa, tarkoitettun henkilön kohdalla palvelutarpeen arvioinnin tekeminen olisi aloitettava momentissa säädetyssä määräajassa. Kiireellisessä tapauksessa palvelutarpeen arviointi on aloitettava välittömästi siten kuin sosiaalihuoltolain 36 §:n 1 momentissa säädetään. Muussa tapauksessa palvelutarpeen arviointi olisi aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä sen jälkeen, kun vammaisen henkilö taikka hänen laillinen edustajansa, omaisensa, läheisensä tai muu henkilö taikka viranomainen on ottanut yhteyttä sosiaalipalveluista vastaavaan tahoon palvelutarpeen selvittämiseksi tai palvelujen saamiseksi.

Vammaisten henkilöiden palvelutarpeen arviointia ja suunnittelua sekä yleiset palvelujen toteuttamista koskevat säännökset ehdotetaan vammaispalvelujen uudistuksen jälkeen olevan sosiaalihuoltolaissa, eikä niistä siis säädettäisi enää erikseen uudessa vammaispalvelulaissa. Vammaisten henkilöiden palvelutarpeen arviointi olisi kuitenkin perusteltua turvata riittävällä tavalla yleislainsäädännössä ja yhdenvertaisesti muun muassa iäkkäiden henkilöiden kanssa. Määräajassa tapahtuva palvelutarpeen arviointi turvattaisiin ehdotetussa laissa tarkoitetuille vammaisille henkilöille saman sisältöisenä kuin siitä säädetään nykyisen vammaispalvelulain 3 a §:n 1 momentissa.

Pykälän 4 momenttiin lisättäisiin säännös, jonka mukaan henkilön toimintakykyä ja palvelutarvetta/**yksilöllistä avun ja tuen tarvetta** olisi arvioitava erilaisissa toimintaympäristöissä ottaen huomioon vammaisen henkilön vammasta johtuva/**aiheutuva yksilöllinen avun ja tuen tarve**, , elämäntilanne, **kieli ja kulttuuri sekä** elinolosuhteet ja niissä tapahtuvat muutokset.

Ehdotettu lisäys koskisi kaikkia asiakasryhmiä, ei vain vammaisia henkilöitä, mutta erityisesti vammaisen henkilön elämäntilanteen ja elinolosuhteiden perusteellinen selvittäminen sekä niissä arvioitavissa olevien muutosten tunnistaminen auttavat palvelujen laadukkaassa toteuttamisessa sekä mahdollisten palvelutarpeen vaihtelujen ja muutosten ennakoinnissa. Elämäntilanne ja esimerkiksi perhesuhteet vaikuttavat monin tavoin palvelujen tarpeeseen. Esimerkiksi työssäkäyvän ja eläkkeellä olevan henkilön palvelutarve saattaa olla hyvin erilainen. Lisäksi elinolosuhteet, kuten asuinympäristön esteettömyys tai esteellisyys sekä sääolosuhteet, vaikuttavat esimerkiksi liikkumisessa tarvittavaan apuun. Henkilön toimintakyky olisi arvioitava henkilön omassa asuin- ja toimintaympäristössä. Esimerkiksi näkövammaisen henkilö tai henkilö, jolla on tiedollisiin taitoihin tai hahmotukseen liittyvä toimintarajoite, saattaa suoriutua ilman apua tutussa ympäristössä, mutta vieraassa ympäristössä avun tarve on saattaa olla suurempi. Palvelutarpeen arvioinnissa olisi otettava huomioon myös tiedon saavutettavuuteen liittyvät näkökulmat. Palvelujen tarve vähenee, jos henkilö saa tietoa itselleen ymmärrettävässä muodossa **ja omalla kielellään tai muulla asiakkaalle ymmärrettävällä kommunikaatiokeinolla**, ja voi näin hyödyntää muun muassa kaikille kunnan ja maakunnan asukkaille tarkoitettuja palveluja.

Pykälän 5 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi, että vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen olisi kiinnitettävä erityistä huomiota lasten ja nuorten ja muiden erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden ohella. Lisäksi momenttiin lisättäisiin viittaus, jonka mukaan vammaisen henkilön palvelutarvetta arvioitaessa on lisäksi noudatettava, mitä vammaispalvelulaissa säädetään **–Erityisen tärkeä on lain 3 §, jossa säännellään vammaisen henkilön osallistumisen ja osallisuuden tukemisesta. Viittomakieltä käyttävien osalta tulee noudattaa viittomakielilain (359/2015) 3 §:n mukaista edistämismveloitetta.**

Tuettua päätöksentekoa ja siihen liittyvät säädökset pitäisi tarkentaa lainsäädännössä. On tärkeää kehittää tätä palvelumuotoa koska tällä tavoin voidaan, kun se on tarpeellista, tukea asiakkaan ymmärtämistä sisällöstä ja sen merkityksestä ja tukea asiakkaan osallisuutta.

39 §. Asiakassuunnitelma.

Asiakkaan todellisten tarpeiden mukainen palvelujen kokonaisuus on mahdollista suunnitella vain yhteistyössä asiakkaan ~~kanssa ja tarvittaessa (sosiaalihuollon asiakaslain 9 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa sekä yleensä myös vammaisen lapsen palveluiden ollessa kyseessä) hänen läheisensä kanssa. Vammaisten henkilöiden läheisillä on erityisesti esimerkiksi kehitysvammaisten henkilöiden sekä vammaisten lasten osalta tärkeä rooli palvelutarpeen arvioinnissa ja palveluiden suunnittelussa tiedon antajana sekä kokonaisuuden arvioijana.~~

~~Pykälän 2 momentissa~~ ~~asettaisiin uusi 10 kohta. Sen mukaan asiakkaan asiakassuunnitelma sisältäisi palvelutarpeen edellyttämässä laajuudessa selvityksen henkilön elämäntilanteen ja toimintaympäristön vaikutuksesta hänen toimintakykyynsä.~~ ~~olevaan luetteloon ehdotetaan lisättäväksi henkilön voimavaroja, tavoitteita, elämäntilannetta ja palvelujen järjestämistapaa kuvaavia uusia kohtia. Sen lisäksi luettelon järjestystä esitetään muutettavaksi siten, että luettelo lähtee henkilön omista voimavaroista ja tavoitteista, koska vasta niiden pohjalta voidaan lähteä suunnittelemaan palveluita ja niiden järjestämistapaa. Pelkkä toimintakyvyn kuvaus ei riitä.~~

Kokonaisuuden suunnittelu käsittää valinnan tekemisen ~~erilaisten avun ja tuen muotojen ja eri palvelujen välillä sekä myös palvelujen toteuttamistavan valinnan. Asiakkaan näkemys hänen palveluidensa parhaiten hänen tarpeitaan vastaavasta järjestämistavasta tulisi selvittää.~~ Asiakassuunnitelman tulisi sisältää asiakkaan palvelutarpeen edellyttämässä laajuudessa henkilön ja työntekijän yhteisen näkemyksen henkilön ~~psykofyysisestä~~ toimintakyvystä erilaisissa tilanteissa ja toimintaympäristöissä. Asiakkaan oikeusturvan toteutumisen kannalta olisi lähtökohdista se, että henkilö tulee kuulluksi omalla äidinkiellään ja kulttuuritaustansa lähtökohdista ja että hänen palvelutarpeensa tulevat arvioiduksi ja toteutetuksi niiden mukaisesti. Jos henkilön ja työntekijän näkemykset poikkeavat toisistaan, molempien näkemykset olisi kirjattava suunnitelmaan. ~~Jos asiakkaan näkemyksestä palveluista päätettäessä poikettaisiin, se tulisi sosiaalihoitolain 45 §:n mukaisesti perustella päätöksessä.~~

Myös ennalta arvioitavissa olevien muutosten merkitys ja niihin varautuminen olisi mahdollisuuksien mukaan kirjattava asiakassuunnitelmaan. Muutokset toimintakyvyssä voivat liittyä henkilöön itseensä, ~~hänen perheeseensä~~ tai häntä koskeviin ympäristötekijöihin taikka palvelujen järjestämisessä tai toteuttamisessa tapahtuviin tekijöihin. Henkilöön itseensä liittyviä muutoksia voisivat olla esimerkiksi sairauden eteneminen tai muut muutokset vamman aiheuttamassa toimintarajoitteessa, lapsen kasvu ja kehitys, asunnon vaihto ja erilaiset muutos- ja nivelvaiheet opinnoissa, työssä tai muussa elämäntilanteessa. Palvelujen järjestämisessä ja toteuttamisessa tapahtuvia muutoksia voisivat olla esimerkiksi palvelun toteuttajan sairastuminen taikka palvelutoiminnan lopettaminen myynnin tai kilpailutuksen seurauksena.

~~On tärkeää turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen poikkeustilanteissa ja hätätiloissa YK:n vammaissopimuksen mukaisesti. etäopetuksen ja etätöyön järjestelyissä.~~

Pykälän 3 momentin mukaan asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa, käytännössä silloin kun asiakkaan tuen tarpeissa tapahtuisi ~~olennaisia hänen palvelutarpeeseensa vaikuttavia~~ muutoksia. Jos sosiaalihuollon asiakkuus kestää pidemmän aikaa, asiakassuunnitelmaa on tarvittaessa tarkistettava ja täydennettävä. Nykyisen vammaispalvelulain säännöksen mukaan palvelusuunnitelma on tarkistettava, jos vammaisen henkilön elämäntilanteessa, toimintakyvyssä, avun tarpeissa tai olosuhteissa tapahtuu muutoksia sekä muutoinkin tarpeen mukaan. Tätä periaatetta ei olisi tarkoitus muuttaa, vaikka vammaisten henkilöiden asiakassuunnitelmasta tai sen tarkastamisesta ei ole erikseen ehdotettu säädettävän tämän lain olemassa olevaa sääntelyä täsmällisemmin.

45 §. Sosiaalihoiltoa koskeva päätöksenteko ja toimeenpano. Pykälän 3 momenttia ehdotetaan täsmennettävän päätöksen perustelemiseen liittyvällä tarkennuksella. Momenttiin lisättäisiin säännös siitä, että jos asiakassuunnitelmaan kirjattua sosiaalipalvelujen kokonaisuudesta poiketaan, se on perusteltava päätöksessä. Tätä edellytettäisiin sen lisäksi, että päätöksessä on jo voimassa olevan sääntelyn perusteella perusteltava, jos asiakkaalle ei myönnetä jotakin hänen hakemansa tiettyä palvelua. Päätöstä tehtäessä olisi otettava huomioon palvelutarpeen arvioinnissa ja asiakassuunnitelmaa laadittaessa määritellyt henkilön yksilölliset tarpeet ja päätöksen tulee lähtökohteisesti perustua asiakassuunnitelmaan kirjattuihin palveluihin. Säännöksen tarkoituksena olisi turvata asiakkaan osallistumista omien palvelujensa suunnitteluun ja niistä päättämiseen sekä

päätöksentekijän mahdollisuutta varmistaa asiakkaan edun toteutuminen kaikissa tilanteissa. Säännös korostaisi palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman merkitystä ja niiden keskinäistä yhteyttä päätöksentekoon ja päätösten toimeenpanoon.

Päätöksenteossa sovelletaan tarvittavin osin hallintolain säännöksiä. Hallintolaki edellyttää päätöksen perustelemista. Perustelemisvelvollisuuteen voidaan katsoa sisältyvän erityisesti sen kirjaaminen, miksi henkilölle ei mahdollisesti myönnetä jotakin mitä henkilö on hakenut. Sosiaalihuollon palveluissa palvelutarpeen arviolle ja suunnitelman teolle annetaan sosiaalihoitolain säännösten mukaan erityinen merkitys. Kun otetaan huomioon myös sosiaalihuollon asiakaslain säännökset muun muassa asiakkaan osallisuudesta, pykälään ehdotettu lisäys olisi tarkoituksenmukainen, jotta nämä asiakkaan asemaa turvaavat periaatteet ja edellytykset toteutuvat parhaalla mahdollisella tavalla.